

В.А. Рубель

ТЕРИТОРІАЛЬНА ПРИНАЛЕЖНІСТЬ АРХІПЕЛАГУ ТОКТО: КОРЕЙСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

Розташований в акваторії Японського (корейці називають його Східним) моря мікроскопічний за розмірами (загальною площею менше 0,2 км²) острівний архіпелаг Токто завжди славився екзотичною природою та щедротами навколишніх акваресурсів. Загалом до складу архіпелагу входять 37 острівків, розташованих у межах 37°14' північної широти і 131°52' східної довготи, проте з усієї цієї сукупності рифових скель вулканічного походження лише два шматки суші за своїми розмірами насправді нагадують острови – це «Західний острів» 西島 (кор. *Содо*, яп. *Нішіджіма*) і «Східний острів» 東島 (кор. *Тондо*, яп. *Хірашіджіма*). Решта – лише оточені морськими водами скелі вулканічного походження, котрі й островами назвати важко – настільки вони маленькі й кам'янистоголі. Отож головним надбанням островів завжди вважалися унікальні квіткові поляни морських хризантем і гніздов'я чорнохвостих чайок. Однак у другій половині ХХ ст. острови стали об'єктом посиленої уваги не лише з боку географів і біологів, а й військових та політиків, оскільки опинилися в центрі територіальної суперечки двох сусідніх держав, взаємини між якими і так мають дуже непросту історію. Йдеться про південнокорейську республіку *Техан мінгук* (від її материкового узбережжя до Токто 217 км) та Японську імперію (відстань від головного острова Японського архіпелагу Хонсю до Токто 250 км). Для цих двох країн навіть назва означеного архіпелагу звучить по-різному: якщо корейці іменують ці рифові острови «Відлюдниками» (*Токто* – 獨島), то японці вперто називають їх «Бамбуковими» (*Такешіма* – 竹島). Має власну географічну назву для цих скелястих уламків суші і Росія, на картах якої два найбільші острівці архіпелагу позначили як острови «Менелай» та «Олівуца», бо саме так іменувалися корвети «під Андріївським стягом», що першими

з російських кораблів відвідали архіпелаг на початку ХІХ ст. Що ж до західних морських карт, то там їх узагалі охрестили «архіпелагом Ліанкур» за назвою однойменного французького китобійного судна «*Le Liancourt*», екіпажу якого пощастило першим з європейців побачити на власні очі ці оточені морем скелі у 1849 р.

Через свою віддаленість від континенту та крайню територіальну обмеженість острови Токто мало цікавили людей і протягом тисячоліть вважалися незаселеними. Ось чому жодних даних про їхню територіальну приналежність у стародавні часи немає. Однак на світанку Середньовіччя острови зацікавили морських рибалок як перевалочна база для короткого відпочинку й поповнення прісною водою. Тоді володарем далеких островів вважала себе заселена «простуватими й упертими»¹ мешканцями острівна держава Усан, серцевиною якої був столичний острів Улліндо. Адже, за даними середньовічних корейських хроністів, означена держава контролювала усі навколишні острови Східного моря в радіусі 100 лі², в коло яких, з точки зору корейської сторони, потрапляли і рифи архіпелагу Токто. Щоправда, відносити аборигенів держави Усан до політико-етнічної категорії власне корейців прямих підстав немає, однак у 512 р. ця мікроскопічна політична одиниця була завойована могутнішим сусідом – південнокорейською державою Сілла. Дані про це містяться у знаменитих «*Самгук сагі*» («Історичних записах трьох держав») – найдавнішій (із тих, що збереглися) корейській *чонса* («династійній історії»), кодифікатором якої став тогочасний прем'єр-міністр корьоського уряду Кім Бусік (1075–1151).

Згідно з цим джерелом, завдання захопити острівну державу Усан поставив перед своїми полководцями у 512 р. сілласький *ван* Кім Чідеро (посмертне ім'я Чіджин [500–514]). Виконати наказ воло-

даря взявся *ічхан*³ Лі Сабу (Ісабу), якого *ван* у нагороду одразу призначив *кунджу* («губернатором») нової області Хасилла, котру ще тільки планувалося утворити на захоплених усанських територіях. А далі, якщо вірити хроністу, Лі Сабу наказав вирізати з деревини кілька десятків повномірних зображень хижих левів, завантажив їх на кораблі і, показавши ці скульптури здалеку островам, почав видавати їх за справжніх хижаків та пригрозив висадити зграю страхітливих звірів на Улліндо, якщо Усан не визнає панування над собою сілласців. Вожді аборигенів злякалися, що жахливі леви перенищать увесь їхній народ, і здалися на милість сілласців. Так з 512 р. уся територія острівного вождівства Усан, включаючи архіпелаг Токто, формально увійшла до складу держави Сілла, котра через півтора століття (за царювання вана Мунму [661–681]) вперше в історії об'єднала в межах єдиного політичного організму увесь Корейський півострів, ставши фактичним прашуром феномену загальнокорейської державності. І хоча надалі династії і самі назви наступних загальнокорейських держав неодноразово мінялися (Об'єднане Сілла, Корьо, Чосон, Техан), наявність постійної етнополітичної та територіальної спадковості означених держав як політичних організмів саме корейського народу не викликає жодних сумнівів. Усе це дає підстави і нинішньому офіційному Сеулу розглядати острови Токто як невід'ємну частину своїх острівних територій, корейський суверенітет над якими, за версією Техан мінгук, не може викликати жодних сумнівів, оскільки має уже півторатисячолітню історію.

Японська сторона має своє бачення проблеми. Офіційний Токіо вважає, що ознакою абсолютно доведеного державного суверенітету над будь-якою острівною територією може вважатися лише факт стабільного стаціонарного перебування на теренах такого архіпелагу підданих тої чи іншої держави, якщо такі піддані живуть на цій території на постійній основі. Архіпелаг Токто де-факто залишався протягом століть незаселеною територією, а отже, за

версією японської сторони, говорити про якусь незаперечну політико-територіальну приналежність таких островів до межі XIX–XX ст. не можна. Що ж до власних японських зазіхань на «Бамбукові острови» *Takeşima*, то офіційний Токіо починає їхній хронологічний відлік із XVI ст., коли, за словами японських політиків і науковців, «надійний менеджмент» означених островів почали здійснювати рибальсько-піратські корпорації «японських бандитів» *вако* (китайською мовою їх називали *вукоу* (倭寇), корейською – *веку* (倭寇), але значення усіх цих словосполучень було приблизно однаковим: «японські бандити», «японські вороги», «японські загарбники»). Ці агресивні угруповання японських мореплавців, окрім вилову морепродуктів у навколишніх морях, займалися бандитським промислом, спрямовуючи свою кримінальну активність не лише проти корейських та китайських купців і рибалок, а й проти прибережних районів навколишніх острівних та навіть приморських материкових територій тогочасних Кореї, Китаю і навіть В'єтнаму. Достатньо зазначити, що окремі імена найзавзятіших японських піратів XVI–XVII ст. (Охама Кагетака, Шірахама Кенкі та ін.) потрапили навіть до офіційних материкових літописів. Відтоді *вако* включили Токто в обрій своїх піратських та рибальських інтересів, силою витісняючи звідти миролюбніших корейських конкурентів. У відповідь корейська держава Чосон і навіть китайська імперія Мін неодноразово пред'являли претензії японській стороні і навіть намагалися приборкати японських піратів силовими методами, проте відсутніх результатів означена активність офіційних органів влади не давала, і невловимі *вако* продовжували тероризувати навколишні приморські терени.

Певна пауза в територіальних суперечках навколо архіпелагу Токто настала в середині XVII ст., коли і Корея (держава Чосон), і Японія (де при формально-церемоніальному збереженні в Кіото інституту імператорської династії «нащадків богині Сонця Аматарасу») був вста-

новлений режим Едо-*бакуфу* – військово-самурайської диктатури шьогунів Токугава зі столицею в Едо (нині Токіо)) перейшли у своїй зовнішній політиці до жорсткої самоізоляції, намагаючись у такий спосіб врятуватися від агресивної колоніальної експансії західних країн. І лише після успішних модернізаційних реформ епохи Мейджі другої половини XIX ст. офіційний Токіо знову виказав інтерес до «Бамбукових островів», оскільки їхнє стратегічно важливе розташування в самому центрі Східного (Японського) моря давало можливість країні, що володіла Токто, контролювати всі навколишні трансокеанічні артерії. А для бідної на природні копалини Японії питання контролю над морськими шляхами підвозу сировини було тоді воістину питанням виживання, бо без надійного забезпечення сировиною будь-які проекти успішної модернізації, індустріалізації та мілітаризації Японської імперії на шляху до здобуття нею статусу «великої держави» були приречені на провал. Саме тому, нав'язавши Чосону у 1876 р. нерівноправний кабальний Канхадоський «Договір про мир і дружбу», а потім перемігши у двох послідовних війнах найближчих регіональних конкурентів (Маньчжуро-китайську імперію Цин у Японо-китайській війні 1894–1895 рр. і Російську імперію у Російсько-японській війні 1904–1905 рр.), Токіо одразу вирішив перебрати під свій контроль «Бамбукові острови».

Уже в 1878 р. японський уряд видав інструкцію про бажаність «інкорпорації Токто» до складу Японської імперії, хоча й визнавав, що на сьогодні «стосовно Такешіма й сусідніх з ними островів треба пам'ятати, що наша країна не може цього зробити». Проте результативність реформ Мейджі й воєнні перемоги над Цинами змінили настрої в Токіо. Тогочасна Корейська імперія Техан пробувала чинити млявий опір японській експансії. Офіційний Сеул навіть запровадив у 1900 р. на островах Улліндо й Сокто (Токто) воєнний стан, про що повідомляв спеціальний декрет № 41 Корейського імператорського уряду,

однак реальних сил протистояти агресивному сусіду у Кореї початку XX ст. не було, а жодна з «великих держав» конфліктувати з мілітаризованою до краю Японською імперією через «якісь богом забуті корейські скелі» не наважилася. Тому 17 листів до лідерів іноземних держав, які написав 26-й представник чосонської династії Лі – корейський імператор [1864/1897–1907] Коджон⁴, так і залишилися без відповіді. А тут ще голова гідрографічної служби японського флоту адмірал Кімоцукі Кенко, готуючи карти морських акваторій, у яких розгорталася кривава драма Російсько-японської війни 1904–1905 рр., раптом «з'ясував», що острови Токто не мають легітимного господаря і тому Японія має на них більше прав, аніж Корея. Саме в такій геополітичній ситуації Токіо спочатку заявив про утвердження з 22 лютого 1905 р. свого одноосібного суверенітету над островами Такешіма (мотивуючи це тим, що острови, мовляв, нічийні, бо незаселені)⁵, потім про встановлення із 17.XI.1905 р. японського протекторату над Кореєю («Договір року *Ильса*⁶»), а в 1910 р. завершив колонізацію Кореї її повною анексією.

До речі, саме тоді за наполяганням офіційного Токіо істотних змін зазнала не лише політична, а й водна географія регіону: море, яке корейці завжди іменували Східним, тепер з усіх боків виявилось оточеним володіннями Японської імперії, і тому в тому ж 1910 р. переможці показово перейменували його на Японське море, що було визнано світовою картографією під час тотальної географічної лімітації морів і океанів, яка проводилася під егідою Ліги Націй у 1928 р. З тих часів на більшості географічних карт це море так і йменують Японським, хоч і вже давно немає тої колоніальної Японської імперії. І лише на географічних мапах, що друкуються у двох корейських державах, цьому теплому морю повернули його історичну назву – Східне.

Таким чином, у результаті низки актів неприхованої імперіалістичної агресії «Бамбукові острови» були проголошені винятково японською територією й адмі-

ністративно віднесені до японської префектури Шімане. Звичайно, говорити про якусь міжнародно-правову легітимність таких територіальних геополітичних пертурбацій не доводиться, проте здійснювалося це в канонах тогочасних засад колоніального поділу світу, а отже, нікого на початку ХХ ст. не дивувало і не насторожувало. І лише корейський уряд у вигнанні (перебував у Шанхаї), очолюваний прем'єр-міністром Лі Донніоном (1869–1940), періодично нагадував світовій громадськості про незаконність японської окупації островів Ліанкур. А щоб світ не забував про існування корейської ідеї державної окремішності, корейські патріоти продовжували турбувати колонізаторів-окупантів то індивідуальними терактами (найбільшого галасу наробило убивство в 1909 р. на Харбінському вокзалі корейським патріотом Ан Джунгином японського генерал-губернатора Кореї Іто Хіробумі), то обмеженими військовими операціями.

Яскравим прикладом останнього став організований бойовий рейд підрозділів Корейської армії опору під командуванням Кім Хваджіна й Хон Бомто та здійснений ними розгром у жовтні 1920 р. цілої японської бригади в битві біля Чонсаль-рі.

Людству знадобилися дві світові війни з десятками мільйонів жертв, щоб усвідомити згубність міжнародно-правового нігілізму, отож цілком природно, що лише в розпалі Другої світової війни лідери антигітлерівської коаліції наважилися нарешті «побачити» агресивно-мілітаристську несправедливість японських імперіалістичних загарбань. Результатом такого «усвідомлення» стала ціла низка прийнятих союзниками міжнародно-правових актів, спрямованих на те, щоб спільно покарати Японію за всі попередні агресивні акції проти інших держав, аж до її цілковитої капітуляції з примусовим вилученням у Токіо всіх «незаконно» захоплених у минулому територій. Вперше проблема виявила себе на Каїрській конференції 1943 р. у спільному комюніке від 1.XII.1943, підписаному прем'єр-міністром Великої Британії (В. Черчіллем) та президента-

ми США (Ф.Д. Рузвельтом) і Китайської республіки (Чан Кайши⁷). У ньому, зокрема, констатувалося спільне прагнення держав-підписантів звільнити Корею від японського колоніального ярма, повернувши їй «у відповідний час свободу і незалежність», до того ж влада Токіо при цьому «мала бути ліквідована на всіх територіях, котрі вона (Японія) захопила силою та пожадливістю». Ще жорсткішою стала позиція союзних держав, оприлюднена у Потсдамській декларації від 26.VII.1945⁸. За її ультимативними умовами від Японії вимагали «обмежити її територіальний суверенітет островами Хоншю, Хоккайдо, Кюшю, Шікоку й тими меншими за розміром островами, що їх визначимо ми»⁹ (тобто союзні держави-підписанти).

Поразки на всіх фронтах і атомні бомбардування серпня 1945 р. примусили Японію прийняти умови Потсдамської декларації, а отже, за умовами Акта про капітуляцію Японії від 2.IX.1945 питання про територіальну приналежність усіх малих островів колишньої Японської імперії (в тому числі архіпелагу Токто) мали вирішувати союзні держави-переможці. Що вони спочатку спільно і зробили, коли 29 січня 1946 р. від імені всіх держав-переможців головнокомандувач союзних окупаційних військ у Японії американський генерал Д. Мак-Артур видав інструктивний наказ для Імператорського уряду Японії SCAPIN¹⁰ № 677 щодо територіальних меж повоєнної Японії. У наказі, зокрема, зазначалося, що зі складу Японських островів однозначно «вилучаються острів Уцурьо (Уллін), скелясті рифи Ліанкур (острів Таке¹¹) та острів Квельпарт (Сайшю, або Чеджу)»¹². І хоча відновленої корейської держави в 1946 р. ще не існувало, враховуючи дипломатичні й історичні прецеденти, за своїм духом означена інструкція явно визнавала корейську приналежність Токто, оскільки жодна інша держава (окрім Японії та Кореї) не лише ніколи в минулому не володіла архіпелагом Токто, а й ніколи не претендувала на ці скелясті уламки острівної суші посеред Східного (Японського) моря. То й не дивно, що,

коли в 1948 р. на політичній карті світу з'явилася південнокорейська Республіка Техан, вона одразу взяла архіпелаг Токто під власний контроль, не викликавши при цьому жодних заперечень з боку США та інших союзних держав. Проте уже в найближчі роки Сполучені Штати почали показово відходити від своєї минулої однозначності в цьому питанні, що стало результатом драматичних геополітичних катаклізмів, які пережив Далекий Схід в умовах глобальних жахів і тотальної недовіри «холодної війни».

Що змусило адміністрацію Білого дому так радикально переглянути свої попередні зобов'язання? Щоб відповісти на це запитання, варто пригадати весь комплекс подій, що відбулися у Далекосхідному регіоні на межі 1940–50-х років. У 1948 р. Корейський півострів був офіційно поділений на дві держави: прокомуністичну північнокорейську Народно-Демократичну Республіку Чосон, керовану ставлеником Кремля Кім Ірсеном, та прозахідну південнокорейську Республіку Техан, керовану ставлеником США Лі Синманом. У Китаї перемогу у тривалій громадянській війні між комуністами й націоналістами святкували керовані «вірним сталінцем» Мао Цзедуну комуністи, після чого 1.Х.1949 р. в Пекіні було проголошено утворення прокомуністичної Китайської Народної Республіки, а залишки гомінданівців лише завдяки заступництву США змогли в 1950 р. осісти на Тайвані, де під управлінням президента Чан Кайши продовжували іменувати себе Китайською Республікою. Явно безрезультатними виглядали спроби офіційного Парижа поновити своє колоніальне панування в Індокитаї, в боротьбі з яким міцніла ще одна прокомуністична держава регіону – Демократична Республіка В'єтнам, керована випускником московської школи Комінтерну, лідером місцевих комуністів Хо Шиміном. І хоча на півдні В'єтнаму Франція і США теж намагалися, як і в Кореї, утвердити антикомуністичний режим, ускладнена кількома зарубіжними інтервенціями громадянська війна, що тривала у В'єтнамі до 1975 р., завершилася, як і

в Китаї, перемогою місцевих комуністів. Нарешті, в 1950 р. спалахнула ще одна війна – Корейська.

Фронтальна наступальна операція комуністичної північнокорейської армії, спланована і розроблена радянськими військовими інструкторами (навіть її план був складений російською мовою¹⁰), почалася 25 червня 1950 р. блискавичними перемогами кімірсенівців, котрі вже за три дні оволоділи Сеулом, а за тиждень ледь не скинули рештки південнокорейських армій у море. Втручання США, які під прапором ООН направили на півострів свої війська під командуванням все того ж генерала Д. Мак-Артура та мобілізували на війну армії ще 15 країн-союзників, врятувало режим Лі Синмана, а в жовтні 1950 р. уже північнокорейську армію чекала цілковита воєнна катастрофа. Тоді в ситуацію втрутився комуністичний Китай, який кинув у цю криваву м'ясорубку мільйонну армію «добровольців», очолюваних маршалом Пен Дехуаєм. Комуністичні війська відбили на початку 1950 р. Сеул, який знову звільнили від них у березні того ж року. І лише в липні 1951 р. бої на фронтах затихли, стабілізувавши фронт на тій самій 38-й паралелі, з якої почалася трагічна міжкорейська війна.

За спиною комуністичних Кореї і Китаю стояв сталінський СРСР, який на той момент уже володів атомною зброєю та активно працював над створенням водневої. В такій ситуації жоден військовий аналітик не давав гарантій, що Південна Корея, навіть за допомоги США та їхніх союзників, зможе вистояти перед експансією комунізму, який явно домінував на всіх материкових теренах Східної Азії. А якщо впаде Республіка Техан (що військові аналітики Заходу тоді не виключали), то і стратегічно важливі острови Токто потраплять під контроль комуністичного блоку. Саме в таких непростих геополітичних умовах сталася цілком прогнозована ерозія зовнішньополітичних пріоритетів США на Далекому Сході у бік максимальної підтримки однозначно підконтрольної американським окупаційним силам Япо-

нії, а не Південної Кореї, існування якої явно висіло в тих умовах на волоску. Ось де треба шукати головний ключ до нової хвилі територіальних суперечок між Японією і Кореєю з приводу прав на архіпелаг Ліанкур.

Стурбованість США комуністичними перспективами регіону швидко далася визнаки, і вже у 1951 р. Вашингтон вирішив активізувати процес повернення державного суверенітету Японії при умові перетворення цієї острівної країни на надійного і прогнозованого союзника Заходу в питанні спротиву «експансії світового комунізму». Результатом такої кардинальної зовнішньополітичної еволюції стала ініційована США й Великою Британією Сан-Франциська мирна конференція 1951 р. задля повоєнного врегулювання ситуації з Японією. Конференція, в якій взяли участь понад півсотні держав, завершилася підписанням 8.VIII.1951 повномасштабного мирного договору між Японією і більшістю воюючих проти неї у Другій світовій війні держав, за яким Японія в обмін на відновлення державного суверенітету та перспективу вступу до ООН визнавала незалежність Кореї, відмовлялася від усіх своїх колишніх колоній і підмандатних територій, погоджувалась на перебування на її території американських військ «на невизначений термін», підписала із США Договір безпеки і визнала багато чого іншого. Але звернемо увагу на те, як Сан-Франциський мирний договір підійшов до територіальних японо-корейських суперечок. Стаття 2 Договору (пункт а): «Японія визнає незалежність Кореї і відмовляється від усіх прав, позовів і претензій до Кореї, включаючи острови Квельпарт (Чеджудо), Порт-Гамільтон (Комундо) і Дагелет (Улліндо)». Як бачимо, питання про приналежність стратегічно важливих з огляду на контроль над водами і морськими комунікаціями Японського моря островів Токто документ прямо не визначає – і це цілком прогнозовано з огляду на зазначені вище побоювання США щодо долі Республіки Техан взагалі. Але чи означає це, що договір передає архіпелаг «Відлюдних ост-

ровів» Японії і вони мають відтепер знову стати «Бамбуковими»? Однозначної офіційної відповіді на це пряме запитання ніхто південнокорейській стороні тоді не дав. Однак на прохання корейської дипломатії доповнити пункт 2 Сан-Франциського договору згадкою про острови Токто (Ліанкур) та визнанням корейської юрисдикції над цим архіпелагом заступник державного секретаря США з питань Далекого Сходу Девід Дін Раск відповів південнокорейському послу в США Юй Чан'яну відмовою. В його офіційному листі до посла від 9 серпня 1951 р. зазначалося, що «Уряд Сполучених Штатів просить вибачення за те, що не може погодитись на запропоновану правку [стосовно Токто]... Що стосується островів Токто, інакше відомих як Такешіма, або рифи Ліанкур, ці зазвичай незаселені скелі, за нашою інформацією, приблизно з 1905 р. перебували під японською юрисдикцією у складі префектури Шімане як складова острівного архіпелагу Окі. Ми не маємо даних про те, щоб колись раніше Корея проголошувала свої вимоги на цей острів».

І тоді, в 1952 р., президент Республіки Техан Лі Синман вирішив діяти на випередження, оприлюднивши 18 січня офіційну «Заяву про суверенітет над сусідніми морями», згідно з якою проголосив утвердження юридичного морського кордону між Кореєю і Японією. В Кореї лінію цього кордону офіційно назвали Лінією Миру, а за межами Кореї її традиційно іменують Лінією Лі Синмана. Відповідно до такого розподілу морських територій Східного (Японського) моря острови Токто опинялися на північно-західній корейській стороні від лінії, що одразу було розкритиковано і названо нелегітимним японською стороною. В цьому Японію підтримали навіть США, рекомендуючи своїм далекосхідним союзникам вирішити територіальну суперечку в Гаазькому міжнародному суді ООН, проте Сеул виявив твердість у відстоюванні своїх територіальних інтересів і ні на які звернення в міжнародні суди не погодився. І неодноразові американські висловлювання про «односторонню не-

легітимність» лінії Лі Синмана та про те, що за умовами Сан-Франциського мирного договору «скелі Ліанкур» є японською територією (так доповідав у 1954 р. президенту Д. Ейзенхауеру командувач дислокованої в Кореї 8-ї американської армії генерал Джеймс ван Фліт), не переконали Республіку Техан у необхідності змінити свою точку зору на проблему.

Вагомий внесок у затягування складного вузла японо-корейського територіального диспуту зробив американський генерал Д. Мак-Артур, який, будучи главою окупаційних американських сил у Японії, ще 16 вересня 1947 р. наказав (SCAPIN 1778) організувати на Токто¹⁴ тренувальний полігон для американських ВПС¹⁵, а потім, під час Корейської війни, ще й офіційно дозволив у 1952 р. японським кораблям рибалити у водах навколо Токто. В тому ж 1952 р. американські ВПС знову кілька разів бомбардували у вересні – жовтні район Токто, від чого регулярно страждали невинні корейські громадяни. Відтоді офіційний Токіо почав розглядати такі дії американської сторони як визнання Сполученими Штатами японської юрисдикції над островами спірного архіпелагу. І лише жорсткі протести південнокорейської сторони, війська якої на той момент пліч-о-пліч з американцями стримували комуністичні армії на 38-й паралелі, змусили США поступово відмовитись від планів по перетворенню Токто на американську військову базу з японською «риболовецькою» участю. Більше того, на островах таки був розміщений хай мізерний (до півсотні), проте формально дуже важливий загін південнокорейських службовців воєнізованої поліції, котрі мали позмінно нести тут службу вахтовим методом, наочно демонструючи готовність Сеула захищати Токто від будь-кого як свої корінні володіння.

Одним із пріоритетних завдань силової присутності на островах Сеул зробив чіткий контроль над 12-мильною зоною своїх державно-економічних інтересів у морській акваторії навколо Токто, звідки корейські ВМС наполегливо виганяли незваних японських «рибалок». Відтоді спроби

японських суден демонстративно не визнавати японсько-корейський морський кордон у форматі Лінії Лі Синмана жорстко каралися південнокорейськими ВМС (4 лютого 1952 р. в перестрілці загинув капітан японського риболовного корабля «Дай-ічі Дайхоумару» Сето Джюджіро, а 12 липня 1953 р. корейські прикордонники обстріляли навіть патрульний катер японських ВМС, який намагався в такий спосіб «прощупати» готовність Південної Кореї до останньої можливості захищати Токто). Протягом кількох наступних років у результаті цих силових акцій, у яких постраждали 44 японських моряки, було затримано 328 японських суден та інтерновано 3929 японських підданих. Лише шляхом таких жорстких акцій корейці врешті-решт «відучили» японських «рибалок» порушувати заявлену Лі Синманом лінію кордону і заходити в район Токто.

Відтоді адміністрація Сполучених Штатів повірила в життєздатність Республіки Техан і зайняла показово нейтральну позицію в питанні територіальної японо-корейської суперечки з приводу островів.

По завершенні Корейської війни 1950–1953 рр. уряд Японії спробував втягнути Південну Корею в обговорення «проблеми островів» пропозицією передати означену справу на розгляд Гаазького міжнародного суду ООН, проте Сеул категорично відхиляє усі такі пропозиції (надходили з Токіо у вересні 1954 р., березні 1962 р. та на початку 2007 р.). А тут ще геологи пообіцяли знайти на навколишньому морському шельфі родовища природного газу, що ще більше посилює цінність островів для дуже бідних на цю сировину Кореї і Японії. Тому в 1970-х роках, щоб остаточно утвердити статус Токто як островів, а не просто морських рифів, на «Відлюдних островах» за державним розпорядженням із Сеула були висаджені дерева, наявність яких на острові за усіма міжнародними морськими законами остаточно робить такий клаптик суші юридично островом з відповідними правовими наслідками стосовно суверенітету господаря острова щодо навколишнього морського шельфу.

З тих пір проблема Токто перейшла у статус замороженого територіального конфлікту, причому Республіка Техан показово заперечує при цьому сам факт існування такої територіальної проблеми, в той час як Японія вважає проблему існуючою та пропонує обговорити її у міжнародних судових інстанціях. А щоб аргументація офіційного Токіо у цьому територіальному диспуті виглядала соліднішою, у 2005 р. адміністрація японської префектури Шімане (в підпорядкуванні якої острови Ліанкур перебували протягом 1905–1945 років) проголосила 22 лютого регіональною пам'ятною датою – «днем Такешіми», оскільки саме 22 лютого 1905 р. Японська імперія вперше офіційно приєднала «Бамбукові острови» до своїх володінь. Так своєрідно офіційний Токіо відзначив 100-річчя «японізації» означеного архіпелагу. Південна Корея, зі свого боку, оголосила в 1982 р. острови Токто екологічним заповідником, заборонивши в районі архіпелагу будь-які види рибальських промислів. Потім почала організовувати на Токто туристичні тури для корейських громадян (зараз щороку острови відвідує по півтори тисячі корейських туристів). Справа дійшла до того, що у квітні 2006 р. офіційну підтримку в питанні корейського суверенітету над островами Токто Республіка Техан отримала від свого одвічного конкурента – північнокорейської Народно-Демократичної Республіки Чосон, дипломати якої ясно дали зрозуміти, що офіційний Пхеньян вважає острови корейськими, а в разі «підготовки японцями нової агресії проти Кореї» – озброєна ракетами середнього радіусу дії Північна Корея, яка до того ж претендує на статус ядерної держави, не залишиться осторонь.

Останнім проявом конфлікту був скандал з дозволом японського міністерства освіти на внесення до підручників з географії та історії згадок про існування територіальної японсько-корейської проблеми з приводу островів, який стався у липні 2008 р. Дорекомендувалися до того, що дозволили характеризувати острови як «японську територію, незаконно окупова-

ну Кореєю». У відповідь південнокорейська сторона уже в липні 2008 р. провела в районі Токто масштабні маневри, на яких війська Республіки Техан навчалися «давати відсіч вторгненню кораблів ймовірного супротивника». Паралельно Сеул скасував понад сотню спільних японсько-корейських дипломатичних, наукових, культурних і спортивних заходів, а сам архіпелаг показово відвідав південнокорейський прем'єр-міністр Хан Синсу під гаслом «Токто належить Кореї». Апогеєм вуличних антияпонських виступів стала проведена кількома десятками національно свідомих сеульців піар-акція: купка «стихійних» демонстрантів прилюдно забила перед японським посольством двох зелених фазанів, які вважаються одним із символів Японії.

Варто підкреслити, що, враховуючи увесь комплекс історичних, юридичних і міжнародно-правових аргументів, Південна Корея має явно більше від Японії підстав вважати острови Токто своїми, проте обговорювати це питання з Японією в Гаазькому міжнародному суді ООН Сеул категорично відмовляється, вважаючи, що обговорювати просто нема що. А як остаточний аргумент згадує про політику подвійних стандартів, яку практикує в територіальних суперечках японська дипломатія. Мовляв, суперечки щодо приналежності островів існують у Японії не лише з Кореєю, а й з Російською Федерацією, Китайською Народною Республікою і навіть з Китайською Республікою (тобто Тайванем). Зокрема, територіальне непорозуміння з Китаєм у Японії точиться навколо островів Сенкаку (китайці іменують їх Дяоюйтай), але в ситуації, коли де-факто острови контролює Японія, вести будь-які переговори або навіть здійснювати консультації з цього питання офіційний Токіо чи то з Пекіном, чи то з Тайбеєм категорично відмовляється. Не погодився Токіо і з тим, щоб передати означене питання у Міжнародний суд ООН, а отже, за логікою південнокорейської сторони, якщо Японія не погоджується на розгляд в міжнародних судових інстанціях своїх територіаль-

них непорозуміннь з китайською стороною, чому там мають обговорюватися питання корейсько-японських територіальних суперечок? Ця позиція офіційного Сеула є принциповою і заслуговує на повагу. Тим більше цей досвід дипломатичного відстоювання територіальних інтересів країни

має бути корисним для України, у якій в самій є аналогічні суперечки з Румунією стосовно статусу чорноморського острова Зміїний та навколишнього шельфу, на якому також небезпідставно шукають поклади цінних вуглеводневих сировинних сполук.

¹ *Ким Бусик*. Самгук саги: В 3 т. Т. 1. Летописи Сила / Изд. текста, пер., вступит. ст. и коммент. М.Н. Пака. Москва, 2001. С. 128.

² 100 лі приблизно дорівнює 50 км.

³ У державно-бюрократичній ієрархії Сілла *ічхан* – це службовець дуже високого другого ступеня, вище якого стояли тільки службовці першого та виняткового рангів.

⁴ Кожон скаржився на нахабність японських агресорів і благав підтримки від урядів США, Росії, Німеччини, Франції, Австро-Угорщини, Бельгії і навіть Маньчжуро-Китайської імперії Цин. Однак уся зазначена переписка так і залишилася односторонніми проханнями про допомогу без належної реакції з боку великих держав.

⁵ Адміністративно острови Такешіма були віднесені до японської префектури Шімане, про що 24 лютого 1905 р. в японській урядовій газеті «*Сан'ін-шімбун*» було оприлюднене офіційне урядове повідомлення.

⁶ Договір про запровадження японського протекторату над Кореєю був нав'язаний Кореї в 1905 році, котрий у системі традиційного циклічного корейського календаря був 42-м роком чергового 60-річного циклу й іменувався «роком блакитної дерев'яної змії» – по-корейськи *ильса*. Звідси назва цього сумнозвісного для Кореї договору.

⁷ У тексті Каїрської декларації Чан Кайши фігурує чомусь не у статусі президента Китайської Республіки, а іменується лише за своїм військовим званням генералісімусом.

⁸ У початковому форматі Потсдамська декларація формально була підготовлена і представлена від імені президентів США (Г. Трумена) і Китаю (Чан Кайши) та прем'єра Великої Британії (В. Черчілля), однак у момент вступу в антияпонську війну 8.VIII.1945 до неї приєднався сталінський СРСР, про що було оголошено у спеціальній урядовій Заяві Раднаркому СРСР.

⁹ Пункт 8 Декларації.

¹⁰ SCAPIN – Supreme Commander for the Allied Powers Instruction.

¹¹ Словосполучення «острів Таке» японською мовою звучить як *Такешіма*.

¹² SCAPIN 677: параграф 3.

¹³ Фотокопія означеного плану, що іменується «План першого удара КНА» (тобто комуністичної Корейської Народної Армії), розміщена в експозиції Військового меморіалу Кореї в Сеулі у залі «Корейська війна».

¹⁴ У наказі SCAPIN 1778 архіпелаг Токто показово іменується не корейською назвою Токто, а європейською Ліанкур та японською Такешіма.

¹⁵ Під час кількох таких «навчально-бойових» американських бомбардувань островів Ліанкур кінця 1940-х років було потоплено кілька десятків дрібних корейських суден і загинуло до сотні корейських громадян. Тому в 1951 р. (наказ від 6 липня) під тиском Південної Кореї американці погодилися надалі попереджати мешканців регіону про заплановані бомбові навчання за 15 днів до їхнього початку (SCAPIN 2160: параграф 4).